

תוספת שבת

העלון השבוע
לע"נ הרה"ח יוסף
אשר בן הרה"ח
משה טוביה זצ"ל
ולרפואת חיים
בן עדינה
לרפוא"ש בתושח"י

זמני הדלק"נ שבת פרשת חוקת
ירושלים: 7:13 מוקדם: 7:03
בני ברק: 7:28 מוקדם: 7:18
מודיעין עילית: 7:22 מוקדם: 7:12
חיפה: 7:23 מוקדם: 7:13
טבריה: 7:19 מוקדם: 7:09

מדברי רבותינו זצוק"ל ושיבדלחט"א במעלת תפילת מנחה בערש"ק וקדושת השבת

"שבת תשובה" של אדם הראשון: ע"י תוספת שבת זכה לעוד 930 שנה!

רסא) ש"מזמור שיר ליום השבת" היא קבלת שבת. אמנם, רק אדם שאינו יודע לכוון עיתיו ורגעיו צריך להוסיף מן החול על הקדש, אך הקב"ה שיודע לכוון עיתיו ורגעיו אינו צריך להוסיף מן החול על הקודש (כמובא ברש"י ב, ב). לפי זה, לא היה צריך אדם הראשון לומר "מזמור שיר ליום השבת", שכן ממילא באותו "כחוט השערה" בו תכנס השבת הוא גם יסתלק מן העולם - שכן הקב"ה יודע לכוון עיתיו ורגעיו.

אמנם, ברגע שפגש אדם הראשון את קין ושמע על סוד התשובה, וכפי שמבואר בגמ' יומא (דף פו:), שגדולה תשובה שמארכת ימיו ושנותיו של אדם, מיד חשב אדם הראשון שכן מוטל עליו לקבל על עצמו תוספת שבת, שכן יתכן שמכאן התשובה לא יסתלק מן העולם עם כניסת השבת! (ומתוק האור)

דברי האור החיים: כל שבת העולם נברא לששה ימים הבאים!!

האור החיים בפר' ויקהל כתב: ששת ימים תעשה (שמות לה ב') עוד ירמוז כי לא יקוימו ששת ימים במלאכתן אשר הכינם ה' לעשות אלא אם יום השביעי יהיה לכם קודש, אבל אם לא ישמרו שבת לא יהיו הששת ימים, כי שבת הוא נפש קיום העולם, וכמו שהקדמנו בפר' בראשית (ב' ג') ובפר' יתרו כ' יא, עה"פ וינח ביום השביעי, ע"ש.

בספר יהושע, שו"ת של רבי יהושע העשיל באב"ד זצ"ל, רבה של טרנופול. בהקדמה מצטט המחבר את לשון המדרש רבה על הפסוק: "ויצא קין מלפני ה'" (בראשית ד, טז) "פגע בו אדם הראשון, אמר לו: 'מה נעשה בדינך?' אמר לו: 'עשיתי תשובה ונתפשרתי'. התחיל אדם הראשון מטפח על פניו, אמר: 'כך היא כוחה של תשובה ואני לא הייתי יודע'. מיד עמד אדם הראשון ואמר (תהלים צב) 'מזמור שיר ליום השבת'."

ומבאר ה"ספר יהושע": אדם הראשון הוזהר: "ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו כי ביום אכלך ממנו מות תמות" (ג, טז), וכיון שחטא בעץ הדעת סבר אדם הראשון שהוא עומד למות ביום שישי זה.

והנה, תוספת שבת היא מדאורייתא. ומבואר בשולחן ערוך (סימן

ביאור על שלושת השבתות בהיסטוריה שהשמש לא שקעה בהם בכניסת השבת!!

ויש לידון לפי"ז: א. האם כשלא שוקעת השמש ביום שישי נחשב לשבת או לא? ב. איך שייך ששני יהודים אחד ליד השני ולכל אחד מהם שבת ביום אחר? ג. האם יש 'חובת גברא' לעשיית שבת מידי שבוע, או 'חובת המקום'. ד. האם יש אפשרות להיפטר מהשבת ע"י מעבר לפני שבת למעבר 'לקו התאריך' למקום שבו כבר יצא שבת? ה. מי שגמר לשמור שבת והגיע למקום שבו מתחיל כעת שבת האם יש לשמור שוב שבת? ו. בחללית מעל כדור הארץ, ובקוטב שהשמש לא שוקעת כמה חודשים אין שם שבת?

במוצ"ש (פסחים נד), שזה הלילה החשוך הראשון שהיה בבריאה! ומכאן רואים ששבת חלה אפי' שהשמש לא שקעה!! שהרי כך ה' שמר את השבת הראשונה בבריאה ללא חושך...

אבל במדרש רבה עצמו נראה, שאפשר לומר שלפני שבת אכן השמש שקעה, אבל נשאר אור בלילה או מהירח שעד מוצ"ש לא נענש עדין והיה גדול ומאיר כמו השמש, או מ'האורה' שהיה בתחילת הבריאה שנשאר עד למוצ"ש, ובכל העולם, ומאידך לבן יהודע החושך היה בליל שבת וצ"ע. (ובמדרש רבה שם כתוב גם שבנר של שבת 'לראויים' יש ברכה שדולק יותר מהזמן המיועד להידלק... ואפי' עד מוצ"ש, ע"ש)

ואמנם הקב"ה לא הוצרך לתוספת שבת, וכדברי רש"י (בראשית ב' א') ר' שמעון אומר בשר ודם שאינו יודע עתיו ורגעיו, צריך להוסיף מחול על הקודש, אבל הקב"ה שיודע עתיו ורגעיו, נכנס בו כחוט השערה ונראה כאילו כלה בו ביום. דבר אחר, מה היה העולם חסר, מנוחה, באת שבת באת מנוחה, כלתה ונגמרה המלאכה, עכ"ל: וכן אדם הראשון נצטוו על השבת וכמו שביארנו בעלון 349 על הגמ' בסנהדרין לח. וכמו שביארו שם רש"י והמהרש"א, אדם הראשון נברא בער"ש כדי שיכנס למצוה מיד, זה מצוות השבת, משא"כ ליד רמה שם לאחר חטאו נלקח

נקדים בביאור על שלושת השבתות שבהם השבת לא שקעה בזמנו בער"ש:

השבת הראשונה

א. בשבת הראשונה בבריאת העולם כתב המדרש שנהיה חושך רק במוצ"ש, ולכן רק אז ברא אדם את האש, שזה היה הפעם ראשונה שהיה חושך בעולם משנברא! (וכגמ' פסחים נד).

הגמ' בע"ז (דף ח.) מספרת על אדם הראשון שביום הראשון שנברא (לכאז' ער"ש), ישב בתענית ובכה כל הלילה, יחד עם חוה אשתו, שחשבו שזהו המיתה שנגזרה עליהם מהשמים, ובבוקר כשראה האור אמר מנהגו של עולם הוא והקריב שור לקרבן, (ע"ש) נראה לכאז' שבלייל שבת הם בכו כל הלילה? וביום שבת הקריב קרבן? וזה תמוה שכן העבירו את השבת הראשונה בבריאה..

והביא הריא"ף ובעץ יוסף (על עין יעקב, וביעב"ץ) שבמדרש אמרו (תהילים צב, ובמדרש רבה בראשית יא ב) שהשבת הגינה על האדם הראשון 'ולא שקעה החמה' עד 36 שעות, וממילא הלילה הראשון בבריאה היה במוצ"ש, והבוקר של הקרבת הקרבן היה ביום ראשון! ודייק המדרש שוחר טוב שרק ביום השבת לא נאמר בבריאתו 'ויהי ערב ויהי בוקר' כמו שכתוב בשאר הימים, משמע שבשבת לא היה 'ערב'! ולכן גם האש נבראה לאדם הראשון רק

ממנו מצוות השבת. (ע"ש, ובבן יהוידע שם)

השבת השניה

ב. השבת השניה היתה בג' תמוז במלחמת יהושע בן נון בעי, שהשמש עמדה למשך 36 שעות כדי שישאל לא יחללו שבת (גמ' ע"ז כה., פרקי דר"א), ובדיוק השבוע היה גם ג' תמוז, שגם ביום זה במלחמת יהושע בן נון נעצרה השמש ל-36 שעות, והביא התנא דבי ר"א "שיהושע ביטל השבת כדי שישאל לא יחללו את השבת", ובפשוטות השבת התחילה במוצאי שבת! ולא שדילגו שבוע על שבת, שא"ל לעבור שבוע בבריאה בלי שבת, ובפרט לדברי האור החיים הקד' (שמות כ יא) שבכל שבת העולם נברא לעוד שבוע, ועפ"י ביארו שלכן כל השומרה נעשה שותף עם הקב"ה בבריאת העולם, שבלי זה א"א להעשות שותף בדבר שכבר נברא!

וז"ל הפרקי דרבי אליעזר על נס יהושע (פרק נב): המופת השישי, מיום שנבראו שמים וארץ השמש והירח והכוכבים וכל המזלות היו עולין להאיר על הארץ ואינן מערערין זה עם זה, עד שבא יהושע ועשה מלחמתן של ישראל, והגיע ערב שבת וראה בצרתן של ישראל שלא יחללו את השבת, ועוד שראו חרטומי גוים כובשים במזלות לבא על ישראל. מה עשה יהושע, פשט ידו לאור השמש ולאור הירח, והזכיר עליהם את השם ועמד כל אחד במקומו, ששה ושלשים שעות 'עד מוצאי שבת', שנאמר וידום השמש וירח עמד, עד יקום גוי אויביו ועמד השמש בחצי השמים ולא אץ לבא כיום תמים. וראו כל מלכי הארץ 'ותמהו שלא היה כמהו מיום שנברא העולם', שנאמר ולא היה כיום ההוא לפניו ואחריו לא יהיה כן לשמוע ה' בקול איש כי ה' נלחם בישראל. (עיין בספר יהושע י' סדר עולם יא) רואים כאן שכאשר השמש לא שוקעת אין שבת!! ולכן רק 'במוצ' המקורי' התחילה שבת.

השבת השלישית

הפעם השלישית שהתעכבה כניסת השבת היה ביום פטירת רבינו הקדוש שחל בער"ש, והלוויתו היתה ביום שישי והתארכה עד חצות ליל שבת, שרק אז שקעה השמש. והשמש עמדה עד שקברוהו, כמבואר בירושלמי כלאים (ט' ג') שקבורתו נמשכה 'עד חצות ליל שבת', ורק אז שקעה השמש! וישאל דאגו שמא ח"ו חיללו שבת, ויצאה בת קול ואמרה כולם מזומנים לחיי עוה"ב,

ועפ"י ביאר הבן יהוידע על הגמ' כתובות קג. המתארת את פטירת רבי, הביא בשם רבי יוסף מטראני זצ"ל שהכובס שהגמ' הביאה שלא השתתף בלווית רבי כששמע הבת קול הנ"ל, נפל מהגג ומת, ועשה לעצמו כעין סקילה שנצטער על חילול השבת שעשה בביתו בזמן הלוויה, כי סיבבו מהשמים שרק למשתתפי הלוויה נפקע השבת והיו בני עוה"ב, והוא סתם חילל שבת, ומשמע שכשיש סיבה למה השמש לא שוקעת, רק למשתתפים באירוע שגורם לאיחור השבת מותר לאחר בכניסתה ולא לכולם...

אבל הבן איש חי זיע"א עצמו לא הסכים עימו שמי התיר לו להתאבד, ובפרט שהיה הכובס ת"ח, ועוד שגם הכובס לא עבר איסור שסו"ס לא שקעה השמש וממילא לא חילל שבת!! והסביר שהכובס שקפץ התכוון להזיק לעצמו מעט לכפרה ע"ז שלא השתתף בלווית רבי, ולא היה בנפילתו כדי להמית ומשמים

סיבבו שנשברה מפרקתו ומת. (עיי"ש, דברים נפלאים שביאר שלכן רבי הגיע לקדש בביתו כל ליל שבת, 'להורות שלא היה חיסרון מדבר זה שנתעסקו בו בליל שבת', ועוד ביאר שבגלל התפילות המרובות שהתפללו לרפואתו, ניתן לו זכות להגיע בליל שבת, שאז 'זמן ירידת השפע לעולם, וממנו יונק כל השבוע' וממילא השפע לעולם בזכותו ממשיך שנחשב שאינו מת!!)

תירוץ על השאלות הנ"ל:

האם שייך לאדם לעבור שבוע בלי שבת, הרי יש מקומות שהשמש לא שוקעת בהם תקופה ארוכה, האם יש להם שבת?

לכו"ע לכתחילה אין לגור בכל המקומות שיש בהם ספק, (יפן, חללית, קוטב, הגר"ח"ק בשם החזו"א, ובתשובות והנהגות ה', סי' פ"ג, פ"ד, ועיין פסקי תשובות שד"מ בהרחבה) אמנם בשער"ת בס' שד"מ הביא מור וקציעה, שהגר בקוטב במקום שאין לילה ימנה ו' ימים ויעשה שבת, וכמו שכתב שם השו"ע לגבי ההולך במדבר ואינו יודע מתי שבת, מונה ז' ימים, ובז' עושה קידוש והבדלה, 'לזכרון שלא תשתכח תורת שבת ממנו' (לשון המשנ"ב) אבל יש לו איסור מלאכה דאורי' כל השבוע, ומותר לעשות מלאכה רק לפיקוח נפש של אותו יום. (ע"ש)

וממילא אדם שמגיע לקוטב, במקום שאין שם שקיעה, עושה שבת לפי האיזור האחרון שהגיע ממנו, וממילא כשנפגשים שם שני אנשים משני מקומות בעולם, יתכן שלכל אחד יהיה שבת ביום אחר! וכדי למנוע מחלוקות הביאו הפוסקים לנהוג שם לפי ירושלים, שממנו הושתת העולם, או לפי השקיעה הקרובה למקום זה, והורו שלא לגור שם בגלל חסרון בשאר מצוות התלויות בזמן. (עיין פסקי תשובות שד"מ אות ד')

ועכ"פ רואים שאין אפשרות לאדם לא לשבות פעם בשבוע, בשביל שבת! שיש 'חובת גברא' לכל יהודי פעם בשבוע לשמור שבת, ולפחות מדרבנן כדי שלא ישתכח תורת שבת, וכן אדם שנגמר שבת במקומו, ועבר למקום שכעת אמצע השבת נגרר אחרי תושבי המקום שהוא שם, (וכשו"ע סי' רסג יב) וכן להיפך, אדם שיצא לפני שבת והגיע למקום שכבר נגמר שם שבת צריך לשמור 'כעת' שבת וכמקומו הראשון! ובשבת הבאה ישמור כמותם. (פסקי תשובות שד"מ אות ג' והערה 31) אבל אדם שיצא להפלגה ארוכה 'ואינו במקום ישוב', ממשיך ושומר שבת כמקומו הקודם שיצא ממנו, וממילא שני יהודים משני יבשות שנפגשים בלב ים, יתכן שלכל אחד יהיה שבת ביום אחר!! (ספר הברית ח"א מאמר ד' פ"א, ופס"ת הערה 26)

ואמנם לגבי 'קו התאריך' דעת החזו"א היתה שאין אפשרות לחלק יבשה לשני ימי שבת אחרים, וכל ההבדל הוא בעומק הים, (קונטרס י"ח שעות) ולכן סברו החזו"א והגרי"ז שביפן יעשו שבת ביום א' שלהם, וכך כתב במכתבו לתושבי יפן, לעשות יו"כ יום אחרי היום שהגויים קוראים יו"כ, ולא לחשוש כלל לאותו יום, אמנם הגרי"מ"ט חלק, ויש החוששים ליומים 'שבת ויו"כ' ובפרט כאשר ישנם שם יהודים שעושים שבת בשבת המקורית. [והיו שישבו בכה"ג את הגמ' ביבמות ה: שבכה"ג שייך שאביו אומר לו שלא לשמור שבת הכוונה ביום מסויים, ולשיטה מסויימת, ואביו נשאר עדין 'עושה מעשה עמך']. (להלכה למעשה יש לשאול רב)